

OSKA (vervolg) verkenning: Biodiversiteit / natuurinclusief bouwen

23-09-2022

OSKA werkgroep verkenning biodiversiteit / natuurinclusief bouwen

in opdracht van het Ministerie van LNV

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Klimaatverandering en biodiversiteit	4
Wanneer is groen ook natuurinclusief?	4
Wet- en regelgeving	4
Overheidsbeleid	5
Provinciale convenanten	5
Gemeenten	5
3. Deze verkenning	6
4. Bestaande standaarden	7
In ontwikkeling	7
5. Behoeftes aan standaarden	8
5.1 Landelijk (punten)systeem voor vaststellen natuurinclusiviteit ontwikkeling	8
5.2 Proces van het landelijke systeem	10
5.3 Inhoud van het landelijke systeem	11
6. Conclusies	13
7. Aanbevelingen	14
8. Reactie OSKA Plenair	15
Bijlage 1	16
Bijlage 2 Standaarden	17
Bijlage 3 Puntensystemen	17
Bijlage 4 Ervaringen en inzichten	18
Bijlage 5 Mural	19

1. Inleiding

OSKA (Overleg Standaarden Klimaatadaptatie) heeft tot doel om ervoor te zorgen dat de standaarden die gemeenten en andere organisaties gebruiken bij ontwerp en aanleg, rekening houden met nieuwe inzichten over de effecten van het veranderende klimaat. OSKA voert daarvoor verkenningen uit waarin we gezamenlijk met bedrijven, overheden en kennisinstellingen in kaart brengen wat voor (aanpassingen in) standaarden en richtlijnen nodig zijn. Vervolgens maken we met het platform ook afspraken om daadwerkelijk de standaarden aan te passen of te ontwikkelen.

Vorig jaar heeft OSKA een verkenning uitgevoerd naar behoeftes in standaarden voor biodiversiteit. In die verkenning is in grote lijnen in kaart gebracht welke behoeftes er zijn aan standaarden voor biodiversiteit in de verschillende fases van een bouwproces, mede in het licht van de effecten van klimaatverandering. Daarnaast is in kaart gebracht welke standaarden er al handvatten geven voor het sturen op biodiversiteit. Voorgesteld werd om in een vervolgstap gericht te kijken naar standaarden die aansluiten bij de uitvoeringspraktijk (met name op gemeentelijk niveau) en die kunnen bevorderen dat de biodiversiteit van klimaatadaptatieve maatregelen wordt vergroot. Focus ligt op planontwikkeling in relatie tot klimaatverandering. Daartoe is deze vervolhverkenning uitgevoerd.

Deze rapportage bevat de vervolhverkenning voor het onderwerp biodiversiteit / natuurinclusief bouwen. De verkenning is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Voor de verkenning is een werkgroep opgericht met vertegenwoordigers uit diverse stakeholdergroepen (zie bijlage 1). De deelnemers zijn op verschillende manieren betrokken bij gemeentelijke planontwikkeling en hebben een belang bij het stimuleren van biodiversiteit in relatie tot klimaatadaptatie. De term natuurinclusief bouwen wordt hiervoor gebruikt.

Deze verkenning heeft tot doel om in kaart te brengen op welke punten belanghebbenden het nodig vinden om nieuwe kennis en inzichten op gebied van biodiversiteit/natuurinclusief bouwen te verankeren in standaarden. Door klimaatverandering versnelt de achteruitgang van natuur, iets waar gemeenten bij planontwikkeling (steeds meer) oog voor hebben. Door natuurinclusief te bouwen worden ecosystemen gecreëerd die positief effect kunnen hebben op biodiversiteit, maar ook andere thema's als hitte en wateroverlast.

In hoofdstuk twee wordt een korte toelichting gegeven op de link tussen klimaatadaptatie en biodiversiteit. In hoofdstuk drie wordt de opdrachtomschrijving van deze verkenning uiteengezet. In hoofdstukken vier tot en met zeven is uiteengezet wat de belangrijkste bevindingen zijn voor deze verkenning.

2. Klimaatverandering en biodiversiteit

De biodiversiteit neemt in Nederland af, een proces dat wordt versterkt door de effecten van klimaatverandering. Natuur in stedelijk gebied staat onder druk, terwijl het belang ervan groeit. Verstedelijking zorgt ervoor dat de natuur en biodiversiteit verder in de knel komen: er is sprake van o.a. industrialisatie, stikstofneerslag en invasieve soorten. Uit onderzoek¹ blijkt dat verstedelijking de soortenrijkdom sterk doet dalen en populaties decimeert. Naast het feit dat de waarde van natuur niet door iedereen gezien of ervaren wordt. De druk op de natuur wordt nog verder versterkt door de effecten van klimaatverandering (waaronder droogte), terwijl groene maatregelen juist de effecten van klimaatverandering kan verminderen (denk aan het vasthouden van regenwater en hittestress verminderen). Maatregelen in de stad zijn een belangrijke manier om biodiversiteit te beschermen en te versterken en daarnaast ligt er een koppelkans met natuur en water in het buitenstedelijk gebied. Door het onderwerp integraal op te pakken (ook met de gezonde en aantrekkelijke leefomgeving) is het mogelijk om succesvolle biodiversiteits-stimulerende maatregelen te nemen.

Door natuurinclusief te bouwen (of te renoveren) worden gebouwen en hun directe omgeving op zo'n manier ontwikkeld dat het ontwerp bijdraagt aan de lokale biodiversiteit. Natuurinclusieve maatregelen hebben daarnaast vaak een positief effect op andere klimaatadaptatie thema's als hitte of wateroverlast. Een gezonde bodem en de kwaliteit van biodivers groen spelen hierbij een belangrijke rol. Een gezond bodemleven levert namelijk meerdere belangrijke ecosysteemdiensten. Het zorgt bijvoorbeeld voor een goede bodemstructuur waardoor groen beter kan wortelen (waardoor groen ook weer beter bestand is tegen klimaatverandering) en een gezonde bodem kan wateroverlast verminderen doordat het zorgt voor een betere waterhuishouding.

Wanneer is groen ook natuurinclusief?

Het is belangrijk om bij natuurinclusief bouwen niet te kijken naar op zichzelf staande maatregelen, maar een ecosysteem te creëren waarin bepaalde maatregelen een samenhangend geheel vormen, waarbij wordt uitgegaan van de bestaande kwaliteiten/voorkomende soorten. Maatregelen als nestkastjes in combinatie met specifiek groen, bijvoorbeeld als schuilplaats of voedselvoorziening, zorgen voor de juiste omstandigheden voor bepaalde soorten om zich te vestigen in een gebied. Natuurinclusief groen heeft op die manier een specifieke rol in het stimuleren van biodiversiteit.

Wet- en regelgeving

Standaardisatie is een middel om in ruimtelijke ontwikkelingen meer gerichte aandacht te hebben voor en kennis te ontwikkelen over het behoud en ontwikkeling van natuur(waarden). Voor een deel van de biodiversiteit, de beschermde soorten, bestaat wetgeving. Dit dekt echter maar een deel van de biodiversiteit, naast breed natuurbehoud. Rollen en verantwoordelijkheden voor het behoud en/of stimuleren van biodiversiteit verschillen per schaalniveau. De handreiking 'decentrale regelgeving klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen, inrichten en beheren'² (Min. BZK) geeft concrete voorbeelden op welke wijze verschillende aspecten van klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen, inrichten en beheren kunnen worden "geregeld" door decentrale overheden.

¹ <https://www.eoswetenschap.eu/natuur-milieu/verstedelijking>

² [zie Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen, inrichten en beheren](#)

Overheidsbeleid

Er is verschillende (verplichtende) wet- en regelgeving voor biodiversiteit. Hier moet rekening mee worden gehouden, ook in het kader van vergunningverlening.

De belangrijkste zijn:

- de Wet natuurbescherming (Wnb), specifiek programma Natuur (2020);
- de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW)
- het Natuur Netwerk Nederland (NNN)
- Natura 2000 (N2000) gebieden en soorten (Habitat- en Vogelrichtlijn)

Daarnaast zijn er ook meerdere ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving voor biodiversiteit:

- Basiskwaliteit Natuur (BKN)
- Omgevingswet en bijbehorende nationale Omgevingsvisie
- Landelijke Maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving (Min. BZK)

Dat klimaatadaptatie en biodiversiteit / natuurinclusief bouwen steeds meer aandacht krijgen op overheidsniveau, wordt onderschreven door opname van het thema in het Bouwstenenrapport³ (Min. Fin), welke indicatief aangeeft om rekening te houden met zo'n 5 à 10% extra ruimte voor meer water en groen voor het opvangen van klimaatveranderingseffecten na 2050. Ook in het Regeerakkoord wordt aandacht geven aan het onderwerp: er wordt beschreven dat wet- en regelgeving wordt aangepast en/of ontwikkeld om belemmeringen voor klimaatbestendige en natuurinclusieve bouw weg te nemen en dat bescherming van natuur randvoorwaarde is bij nieuwbouw.

Provinciale convenanten

Ook in regionale en provinciale afspraken voor klimaatadaptief bouwen zijn eisen en doelen voor biodiversiteit opgenomen. Zo hebben provincies Zuid-Holland, Utrecht en Metropool Regio Amsterdam (MRA) convenanten opgesteld met doelen en prestatie-eisen voor klimaatadaptief bouwen. Eisen voor (het stimuleren van) Biodiversiteit / natuurinclusiviteit zijn onderdeel van de convenanten. Deze convenanten en de ervaringen die ermee zijn opgedaan dienen als basis voor de ontwikkeling van de Landelijke Maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving.

Gemeenten

Verschillende gemeenten hebben beleid ten aanzien van biodiversiteit in de stad ontwikkeld. Soms wordt dit gecombineerd met het thema klimaatadaptatie. Doelstellingen voor biodiversiteit in de gemeente kunnen in diverse documenten worden vastgelegd, waaronder de GREX (grondexploitatie), in het bestemmingsplan en het omgevingsplan of landelijk via het Bouwbesluit. Gemeenten hebben meerdere opties om criteria voor biodiversiteit / natuurinclusief bouwen op te nemen in een programma van eisen. Puntensystemen worden hier vaak voor gebruikt.

³ <https://open.overheid.nl/repository/ronl-0a6e8e1e-e1cc-4097-92e7-40e2cd4b8f64/1/pdf/syntheserapport-bouwstenen-voor-een-beter-belastingstelsel.pdf>

3. Deze verkenning

De maatschappelijke druk groeit om biodiversiteit te behouden en te versterken, zeker ook in stedelijk gebied. Op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau wordt gewerkt aan beleidsvorming op het thema, ook in relatie tot klimaatadaptatie. Hierbij is de vraag aan de orde hoe aan die doelen en eisen vormgegeven kan worden. In voorgaande OSKA verkenning Biodiversiteit is de behoefte uitgesproken om voor de gemeentelijke uitvoeringspraktijk te onderzoeken welke standaarden hierop aansluiten om te komen tot duidelijkheid op landelijk niveau, wat een tastbaar en eenduidig handvat biedt, zowel voor overheden als bedrijfsleven. Momenteel worden er door verschillende gemeenten puntensystemen gebruikt als praktische en toetsbare invulling van eisen voor biodiversiteit/natuurinclusief bouwen.

Deze vervolgvragen is opgestart om gericht te kijken naar standaarden die hierbij aansluiten en hoe deze kunnen bevorderen dat de biodiversiteit van klimaatadaptatieve maatregelen wordt vergroot. Focus ligt op planontwikkeling in relatie tot klimaatverandering. De term natuurinclusief bouwen wordt hiervoor gebruikt. De volgende vragen zijn behandeld:

- Onderkent men de behoefte voor standaarden (*systeem, richtlijn, inspiratielijst*) voor biodiversiteit/natuurinclusief bouwen in de uitvoeringspraktijk?
- Welke invulling dient een dergelijke standaard te hebben? (welke elementen, onderwerpen)
- Welke standaarden of voorbeelden zijn beschikbaar voor biodiversiteit/natuurinclusief in de uitvoeringspraktijk?
- Hoe ziet men de koppeling met klimaatadaptatie?

Om behoeften van alle betrokken stakeholders in kaart te brengen, is de werkgroep vier keer samengekomen. Daarnaast is er met een aantal partijen in aparte sessies gesproken om kennis en ervaringen uit te wisselen. De uitkomsten van deze verkenning vormen een gedeelde visie en bieden de basis om te komen tot gezamenlijke afspraken over de stappen die nodig zijn om tot een landelijke standaard te komen.

De verkenning heeft zich gericht op planontwikkeling in relatie tot klimaatverandering in de gemeentelijke uitvoeringspraktijk, in stedelijk gebied in samenhang met de groene omgeving. Hierbij is de keuze gemaakt naar nieuwbouw en renovatie te kijken en niet naar bestaande bouw.

4. Bestaande standaarden

Aanvullend op de resultaten uit de voorgaande verkenning 'Biodiversiteit' is er nog een aantal specifieke (praktijk)richtlijnen en normen te vinden voor biodiversiteit/natuurinclusief bouwen. De standaarden hebben een gerichte scope zoals 'openbare ruimte', 'binnenstedelijke wegaanleg' en 'bermen' en beschrijven vaak eisen en/of maatregelen om biodiversiteit te stimuleren binnen die scope. Een overzicht is terug te vinden in bijlage 2. Op internationaal niveau bestaan nog geen standaarden voor specifiek natuurinclusief bouwen.

De handreiking 'decentrale regelgeving klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen, inrichten en beheren'⁴ van het Ministerie van BZK in samenwerking met o.a. RIONED geeft concrete voorbeelden op welke wijze verschillende aspecten van klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen, inrichten en beheren kunnen worden "geregeld" door decentrale overheden.

Daarnaast is er een groot aantal puntensystemen dat al door gemeenten wordt gebruikt, plus verschillende privaat beheerde (punten)systemen. Bijlage 3 geeft hiervan enkele voorbeelden. Deze systemen bevatten vaak een kwantitatieve methode om vast te stellen in hoeverre een (gebieds)ontwikkeling biodiversiteit stimuleert. Er is onderscheid te maken tussen puntensystemen die maatregelen voorschrijven, eisen stellen of doelen opnemen. Daarnaast komt in enkele puntensystemen terug dat de maatregelen in samenhang met elkaar genomen dienen te worden om effect te kunnen hebben. Dit kan een biotoopbenadering genoemd worden.

In ontwikkeling

Dat het onderwerp biodiversiteit (dan wel in combinatie met klimaatadaptatie) steeds meer aandacht krijgt, is ook terug te zien in de ontwikkelingen die gaande zijn op gebied van standaardisatie van het onderwerp. Zo werkt de Dutch Green Building Council aan het opstarten van een project om een nationaal puntensysteem(model) voor het bevorderen van biodiversiteit in de gebouwde omgeving te ontwikkelen. Doel is een systeem waarbij de methodiek landelijk hetzelfde is, maar met ruimte voor lokaal maatwerk. Daarnaast start in het najaar 2022 een consortium van hogescholen een onderzoek naar een landelijk beleid en puntensysteem voor Natuurinclusief Bouwen. Er wordt door NL Greenlabel gewerkt aan de ontwikkeling van het Register Duurzame Leefomgeving waarin naast biodiversiteit, klimaatadaptatie en basis kwaliteit natuur meer thema's meegenomen worden om niet alleen natuurinclusief te ontwikkelen maar dit ook te kunnen borgen.

Overige ervaringen en inzichten

Naast standaarden en puntensystemen, zijn er al veel ervaringen en inzichten op het gebied van natuurinclusief bouwen beschikbaar. Bijlage 4 geeft een beknopt overzicht van informatiebronnen die tijdens deze Verkenning benoemd zijn of door middel van desktop research gevonden zijn.

⁴ [zie Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen, inrichten en beheren](#)

5. Behoeftes aan standaarden

5.1 Landelijk (punten)systeem voor vaststellen natuurinclusiviteit ontwikkeling

De werkgroep kon al snel tot een unaniem antwoord komen op de onderzoeksvraag *“Onderkent men de behoefte voor standaarden (systeem, richtlijn, inspiratielijst) voor biodiversiteit/ natuurinclusief bouwen in de uitvoeringspraktijk?”*. Deze behoefte wordt duidelijk onderschreven. De wens is vooral **een standaard methodiek te ontwikkelen voor het vaststellen van de natuurinclusiviteit van een ontwikkeling**. Deze methodiek bestaat uit een **proces** deel en een **inhoudelijk** deel. Men ziet voordelen in de zin van uniformiteit (een uniforme werkwijze is voor regionaal of landelijk werkende ontwikkelaars beter uitvoerbaar dan een eigen systeem in elke gemeente), toetsbaarheid (nu is voor ontwikkelende partijen vaak niet duidelijk wat precies onder ‘natuurinclusief bouwen’ wordt verstaan en wanneer ze hieraan voldoen) en voordelen voor kleinere gemeenten die minder middelen hebben om zelf een (punten)systeem te ontwikkelen. Ook kennisopbouw wordt genoemd. Ook is opgemerkt dat men **snel** wil handelen, omdat de nood voor het verbeteren van de biodiversiteit hoog is.

Om antwoord te geven op de volgende vraag, *“Welke invulling dient dergelijke standaard te hebben? (welke elementen, onderwerpen)”*, is gebruik gemaakt van het programma ‘Mural’ om ideeën en wensen hierbij te structureren (zie bijlage 5). Samenvattend kan worden gezegd dat men behoefte heeft aan een landelijk puntensysteem, waarbij proces en inhoud gestandaardiseerd zijn en ruimte is voor maatwerk, vooral op gebied van inhoud van het systeem. Dit omdat elk gebied anders is qua biodiversiteit en wensen voor klimaatadaptieve maatregelen. Gemeenten kunnen zo hun eigen ambitie bepalen. Figuur 3 schetst de uitgesproken behoeftes in het kader en onderdelen van een dergelijk landelijke systematiek.

Figuur 3 Behoeftes standaard methodiek voor bepalen natuurinclusiviteit bij nieuwe ontwikkeling

Uit de brainstormsessie komt verder naar voren dat er een aantal terugkerende behoeftes is te onderscheiden als element van een standaard voor natuurinclusief bouwen:

Koppelingen

In het systeem zou biodiversiteit niet als alleenstaand onderwerp moeten worden gezien, maar dient juist koppeling te worden gezocht tussen thema's als hittestress voorkomen, waterberging en gezondheid. Klimaatadaptatieve oplossingen kunnen vaak meerdere thema's bedienen. De koppeling naar klimaatadaptatie wordt gezien als uitdaging om in één systeem te borgen. Echter zijn er veel kansen aan te wijzen voor het koppelen van thema's. Naast koppeling met klimaatadaptatie worden ook sociale aspecten genoemd waar natuurinclusief bouwen aan bij kan dragen.

Vorm

Men heeft geen uitgesproken gedeelde behoefte in de vorm van een landelijk systeem. Puntensysteem wordt veelal genoemd als optie, maar ook een modulair systeem met een basiskwaliteit en opties of afwegingskader per regio, gemeente e.d. zou geschikt kunnen zijn. Het voordeel van een puntensysteem is het kwantitatieve element ervan. Wel wordt benadrukt dat het de focus moet liggen op het creëren van biotopen en niet op losse maatregelen. Losse maatregelen zijn wel nodig om eisen en doelen concreet te maken. Door een proces in te richten om te komen tot de juiste maatregelen te aanzien van biotopen kan maatwerk geleverd worden. Ook het scheppen van basisconditie, met name een goede en gezonde bodem, wordt als belangrijk gezien. De 5 V's worden genoemd als eisen die dieren stellen aan hun leefomgeving om zich te willen vestigen:

voedsel, vocht, voortplanting, veiligheid en verbinding. Men ziet graag een koppeling naar wetgeving (bijvoorbeeld door te zorgen dat het systeem geschikt is om door gemeentes als beleidsregel aan bestemmingsplannen toe te voegen), maar zou het landelijk systeem niet willen verplichten voor gemeenten. Het zou idealiter gekoppeld worden aan de te ontwikkelen Landelijke Maatlat.

Borging

Dit element dekt verschillende scopes: hoe borg je het systeem zelf, bijvoorbeeld in het Omgevingsplan of Bouwbesluit. Het goed juridisch borgen van het systeem wordt als belangrijk gezien door de werkgroep. Maar ook: hoe borg je het beheer van de maatregelen. Om de effectiviteit van het plan te weten, is een nulmeting en monitoring van belang. De vraag is hoe dit vastgesteld kan worden. Door het verplicht te stellen van het meenemen van een ecooloog in het proces bij grotere ontwikkelingen ondervang je dit probleem deels: hij of zij kan de huidige situatie beoordelen en wat er bijvoorbeeld al aan waarnemingen gedaan is in de Nationale Databank Flora en Fauna. Het wordt als aandachtspunt benoemd om ook de (beoogde) gerealiseerde natuurinclusiviteit van het project te beoordelen. Bij overdracht van een ontwikkeld project wordt nu vooral gekeken naar de bouwconstructie. Men heeft de behoefte uitgesproken om deze elementen mee te nemen bij de ontwikkeling van een landelijke standaard.

Communicatie

De werkgroep noemt als vierde overkoepelende behoefte het belang van goede communicatie. Het wordt cruciaal geacht om uit te leggen waarom bepaalde maatregelen genomen worden, wat het belang van bepaalde soorten groen is en zo ontwikkelaars te inspireren en bewoners te betrekken. Een stadsecoloog zou betrokken kunnen worden naast een stedenbouwkundige en landschapskundige om dit verhaal te vertellen. Een middel als de communicatietool voor natuurinclusief bouwen (zie bijlage 4) kan hierbij ondersteunen.

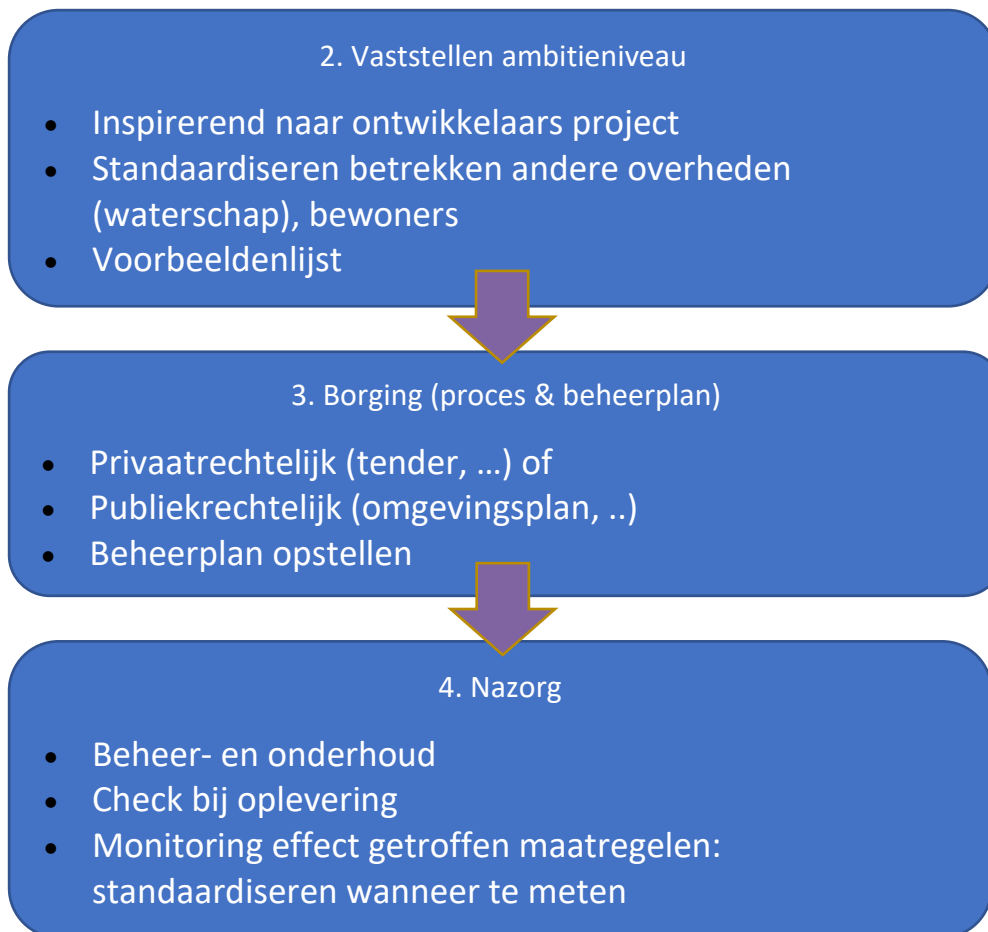
5.2 Proces van het landelijke systeem

Vervolgens kunnen we dieper inzoomen op de behoeftes van de werkgroep in het proces gedeelte van een landelijke standaard voor natuurinclusief bouwen. Op basis van een onderverdeling: 'soort proces', 'stappen' en 'betrokkenen' hebben deelnemers hun behoeftes weergegeven in Mural, zie bijlage 5. Op deze manier is invulling te geven aan de verschillende stappen en spelers betrokken bij het proces van natuurinclusief bouwen. Figuur 4 geeft schematisch weer welke stappen zijn geïdentificeerd en welke onderdelen deze stappen zouden moeten bevatten.

1. Huidige situatie in kaart brengen

- Inventariseren huidige biodiversiteit (in relatie tot omgeving)
- Aanpalende ambities (klimaatadaptatie, sociale aspecten)
- Standaardiseren betrekken deskundigheid (ecoloog, andere disciplines).
- Koppeling zoeken met gebied

Figuur 4 Schema Processtappen standaard natuurinclusief bouwen

5.3 Inhoud van het landelijke systeem

Ten derde heeft de werkgroep antwoord gegeven op de vraag welke behoeftes zij hebben in het standaardiseren van de inhoud van een landelijk systeem voor natuurinclusief bouwen. Een aantal aandachtspunten zijn benoemd:

- Gericht op realiseren condities voor behoud en versterking natuurwaarden;
- In samenhang met omgeving;
- Nestvoorzieningen én omgevingsmaatregelen;
- Uitnodigend voor alternatieve oplossingen en flexibiliteit;
- Samenhang met andere ambities (klimaatadaptatie, verkoeling, sociale aspecten).

Soorten

Daarnaast is besproken in hoeverre de inhoud van het systeem gestandaardiseerd kan worden, of dat maatwerk nodig is. De Wet Natuurbescherming en gebouwbewonende soorten zouden idealiter de basis vormen voor de inhoud van een landelijk systeem. Voor andere soorten die een gemeente wil stimuleren wordt gedacht aan een modulaire invulling. De behoefte leeft om uit te gaan van een **biotoopbenadering**. Bij het creëren van biotopen, een leefgebied van een soort, kunnen **andere klimaatadaptatie thema's** als waterberging of hittestress meegenomen worden. Hierbij kan gedacht worden aan een poel voor amfibieën of een oud bos voor spechten.

Maatregelen

Ook de effectiviteit van **maatregelen** kan per wijk verschillen, dus ziet men hierin liever ruimte voor

maatwerk in het landelijke systeem. Echter is uniformiteit voor ontwikkelaars belangrijk. Daarom stelt men een standaard systematiek per gemeente voor, waarbij specifieke soorten per gemeente toegevoegd kunnen worden. Men zou graag **landelijke eisen/doelen/condities** hebben bijvoorbeeld gebaseerd op de te ontwikkelen Landelijke Maatlat, met een **lijst met maatregelen ter inspiratie**, bij voorkeur gericht op gebiedskenmerken. Met inzichten uit de praktijk kunnen (kleinere) partijen en gemeenten hun kennis op het thema uitbouwen. Nog niet bij iedere gemeente staat klimaatadaptatie en/of natuurinclusief bouwen op de agenda. Makkelijk beschikbare betrouwbare kennis helpt hen om dit thema op te pakken.

6. Conclusies

Geconcludeerd kan worden dat men behoefte heeft aan de snelle realisatie van een landelijk (punten)systeem voor het stimuleren van biodiversiteit, bestaande uit een procesdeel en een inhoudelijk deel. Voor beide delen geldt dat de vorm gestandaardiseerd wordt en dat gemeenten ruimte hebben voor eigen invulling.

Het landelijk systeem zou moeten voldoen aan de volgende punten:

- het past in het bestemmingsplan c.q. omgevingsplan;
- de focus ligt op het creëren van biotopen en niet op losse maatregelen;
- toetsbaarheid van natuurinclusiviteit is onderdeel van de vorm;
- het doel (van maatregelen) wordt duidelijk toegelicht;
- doelsoorten met daaraan gekoppelde biotopen vormen de basis van de inhoud;
- er wordt een koppeling gezocht met klimaatadaptatie en sociale aspecten of een systeem voor klimaatadaptief bouwen waar biodiversiteit onderdeel van is en waar thema's als gezondheid en sociale aspecten van groen onderdeel van zijn en hierop te focussen in communicatie;
- er wordt aansluiting gezocht met eisen en maatregelen uit de te ontwikkelen landelijke maatlat en de provinciale convenanten;
- inzichten uit de praktijk die inspiratie en kennisopbouw bieden;
- koppeling naar wetgeving, maar geen verplichting voor gemeenten.

Daarnaast zijn er door de werkgroep een aantal uitdagingen genoemd waarmee in de praktijk rekening gehouden moet worden bij het ontwikkelen of toepassen van een systeem voor het stimuleren van biodiversiteit:

- De beperkte capaciteit bij gemeenten;
- Monitoring: hoe wordt gecontroleerd of de gekozen maatregelen ook op de juiste manier uitgevoerd zijn en in stand gehouden worden? Wanneer is de effectiviteit van maatregelen toetsbaar? Dit valt samen met beheer & onderhoudsplan (borging);
- Natuurinclusief bouwen is een onderwerp waar nog veel kennis in opgebouwd en uitgewisseld moet worden. Een potentiële standaard is dus niet statisch, maar moet ruimte bieden voor actualisatie o.b.v. voortschrijdend inzicht.

7. Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen uit deze OSKA Verkenning kan de werkgroep een aantal aanbevelingen doen:

1. Zoek aansluiting bij de lopende ontwikkelingen voor standaarden voor natuurinclusief bouwen met hierbij als voorbeeld bestaande puntensystemen zoals Gemeente Den Haag en Amsterdam. Dit ook om te borgen dat een standaard op korte termijn in gebruik genomen kan worden;
2. Zorg voor koppeling met de Landelijke Maatlat klimaatadaptief bouwen, met aanbeveling dat biodiversiteit/natuurinclusief dient hierin duidelijker naar voren moet komen door bijvoorbeeld meer aandacht te geven aan de kwaliteit van groen;
3. Geef de uitgesproken behoefte mee aan een landelijk (punten)systeem met focus op biotoopniveau dat op concrete wijze gebruikt / toegepast kan worden in de praktijk door gemeenten, bouwpartijen e.d. met daarbij meegevend dat een puntensysteem voor inhoud op korte termijn het meest concreet en toetsbaar kan zijn;
4. (Punten)systeem opnemen in Bouwbesluit wordt aanbevolen ten behoeve van de juridische borging en ook snelheid en uniformiteit voor gemeenten;
5. Deze verkenning heeft zich beperkt tot woningbouw, bij de ontwikkeling van een landelijk systeem wordt aanbevolen ook te kijken naar andere (utiliteits)gebouwen en bouwwerken met de directe omgeving.

8. Reactie OSKA Plenair

Bovenstaande rapportage is beoordeeld door de leden van OSKA Plenair. Zij geven nog een aantal aanvullende aanbevelingen voor het vervolg van deze Verkenning:

- Neem bij standaard natuurinclusief bouwen 'gebied, gebouw en gebruiker' mee en betrek hierbij de ministeries BZK (specifiek bouwregelgeving), LNV en I&W en Robbert Snep (WUR);
- Omschrijf duidelijk wat het doel is van de te ontwikkelen standaard en voor welke gebruiker(s);
- Maatwerk is belangrijk, maar probeer te standaardiseren wat mogelijk is, met als prioriteit 'gebouw'. Kijk ook naar Europese wetgeving en beleid.

Bijlage 1

Overzicht deelnemers werkgroep

	Organisatie	Rol
Gemeenten		
Robin Driessen	Arnhem	Voorzitter + lid
Sjoerd-Dirk Fiaschi-van der Est	Dordrecht	Lid
Diny Tubbing	Delft	Lid
Tanja Martens	Nijmegen	Lid
Irene Mulder	Den Haag	Input geleverd
Geert Timmermans	Amsterdam	Input geleverd
Andere overheid		
Jordi Timmermans	Provincie Gelderland	lid
Isabelle Vreeke	Min LNV	agendalid
Danielle Freriks	Min BZK	agendalid
Celia Rodenburg	IPO	Input geleverd
Kennis		
Francisca Wit	Naturalis	lid
Prisca van der Wal en Steven Kamerling	NL Greenlabel	Input geleverd
Gijs Meyer	SWECO	lid
Rens de Boer	WUR	lid
Bedrijven		
Onno Dwars	Ballast Nedam	lid
Martijn van Gelderen	BPD	lid
Claudia Bouwens	NEPROM / KAN Bouwen	lid
Marieke Spekreijse	BAM	lid
Ingrid Sloot	Nest Natuurinclusief	Input geleverd
Standaardisatie instellingen		
Evert-Jan van de Kamp	CROW	Lid

Bijlage 2 Standaarden

Wat	Onderwerp	Extra informatie
CROW	Bermen	
CROW	natuurvriendelijke oevers	6 publicaties – verouderd, worden herzien, Klimaatadaptatie + biodiversiteit worden meegenomen
CROW	ASVV (binnenstedelijke wegaanleg) eisencatalogus flora en fauna voorzieningen	
CROW	Kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018	beschrijft meetmethode voor o.m. groen in openbare ruimte incl "onkruid"
ISO 37101 (En ISO 37104 Implementatie-handleiding)	Sustainable development in communities — Management system for sustainable development — Requirements with guidance for use	Managementsysteem voor gemeenten om bijdrage aan duurzaamheid te vergroten en voortgang te beoordelen. Plan-do-check-act-cyclus Biodiversiteit is hier onderdeel van.
IUCN	Global standard for nature based solutions	Internationale standaard voor naturebased solutions. Het omschrijft het proces om te komen tot maatregelen, inclusief rekening houdend met stakeholders
VHG	Handleiding het levende gebouw	
VHG	Handleiding de levende openbare ruimte	
RIONED	Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen, inrichten en beheren	Update van Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief bouwen en inrichten (2020)

Bijlage 3 Puntensystemen

Gemeente	Link
Den Haag	https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/7416644/1/RIS301953_bijlage_het_rapport_&_Evaluatie
Arnhem	Groen Visie & https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Arnhem/828ac039-2750-49b6-94e5-c340f01b2dfa
Eindhoven – rekentool	https://rekentool.eindhovenduurzaam.nl/
Breda	Groen Kompas
Ede	https://www.ede-natuurlijk.nl/natuurinclusief
Natuurpuntensysteem SWECO	https://www.sweco.nl/portfolio/natuurpuntencalculator/
NL Greenlabel – gebiedslabel	Indicatoren Gebiedslabel
Delft	Kader voor ontwikkelingen
Nijmegen	https://www.waalsprong.nl/stadsnatuur/

Bijlage 4 Ervaringen en inzichten

Wat	Documenten
Rapport evaluatie Leiden	rapport
Samenvatting onderzoek puntensysteem voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen voor Leiden	
Website KAN bouwen	www.kanbouwen.nl http://www.kanbouwen.nl/2021/02/25/eindrapport-leren-van-natuurrijke-woonbuurten/
Website Bouw Natuurinclusief	https://www.bouwnatuurinclusief.nl/
Website Bouwadaptief	www.bouwadaptief.nl
VBN	Volgt in 2022
CNME Maastricht Bijenlint	Rapporten beschikbaar
Participatietafel Natuurinclusief bouwen	https://www.duurzaamdoor.nl/participatietafel-natuurinclusief-bouwen
Algemene uitleg over tenders	https://akroconsult.nl/site/wp-content/uploads/2022/02/Reiswijzer-Gebiedsontwikkeling-2019-1.pdf Vanaf hoofdstuk 6, pagina 47 over tenders. In de groene kaders wat voorbeelden, hier persé natuurinclusief.
KAN ambities in tenders	https://www.kanbouwen.nl/2021/10/11/eerste-ideeen-over-uitvraag-kan-ambities-in-tenders/
5 tips voor gemeenten voor goede tenders	www.neprom.nl
3-30-300 regel	https://digitaal.hortipoint.nl/vergroenen-van-de-stad/de-3-30-300-vuistregel/
Inzicht meerkosten klimaatadaptief bouwen	https://www.kanbouwen.nl/2022/06/27/inzicht-in-meerkosten-klimaatadaptief-bouwen/
Kosten en bekostiging klimaatbestendige nieuwbouw MRA	https://nflux.nl/app/uploads/2021/12/MRA-kosten-en-bekostiging-nieuwbouw_definitief.pdf
Communicatietool WUR Natuurinclusief Bouwen	https://v3.jamdots.nl/view/30195/Natuurinclusief-Ondernemen

Bijlage 5 Mural

OSKA Verkenning natuurinclusief bouwen

Facilitator All changes saved!

Click to edit

Hoe kun je meetbaar/ toetsbaar maken dat in een plan biodiversiteit voldoende plek heeft?

Brainstorm
Write down any ideas that come to mind that address your problem statement. Remember, the key rules of brainstorming are:
 - Do not judge
 - Go for volume
 - Build on ideas of others
 - Stay on topic
 - Encourage wild ideas
 - Be visual
 PRO TIP: Select a sticky note and click the pencil icon in the menu to sketch.

10 minutes

Landelijk systeem

- Basiskader: standaard met ruimte om in te spelen op lokale situatie
- De basis verplicht stellen
- Behoeftes aan landelijk systeem
- Eenduidige systematiek
- Laidread wet zorgt voor vrijheid en creativiteit om maatregelen te kiezen
- Standaardisatie
- Definities

Maatwerk

- vrijwillig systeem voor gemeenten, je hoeft dit niet toe te passen (bijvoorbeeld: Breda wil geen puntensysteem maar andere methode)
- Uitwisselbaarheid van de standaarden, dus met dezelfde meten meten, maar ruimte laten voor situatie afhankelijk sturen per unieke locatie
- Ruimte voor maatwerk
- Geen eenheidsworst, natuur in Nederland is divers, dit geldt ook voor steds-natuur
- Standaard moet gemeenten die verder zijn niet in de weg zitten
- Wetgeving rondom natuur (bijv. Exoten) is verschillend per regio, dus dat is iets om rekening mee te houden
- Aanvullingen per gemeente kunnen voorbeelden of best-practices zijn waaruit je inspiratie kunt halen, dat moet geen verplichting of uniforme manier worden
- Maatwerk per gemeente / gebied, omdat niet overal dezelfde soorten aanwezig zijn
- een systeem met maatregelen met aparte categorieën voor veen als klei als zandgebieden,
- elke gemeente mag zelf bepalen hoe er punten uit welke categorie gehaald moet worden, want verschillende soorten, verschillende gronden, verschillende projecten (eenzijdig, versie, hoogte) (je daar meer groen nodig)
- Goed draagpuntenbeoordeling moet altijd mogelijk zijn (bijvoorbeeld: lever op 1 plek hele goede verrijkbare bodem) dat op meerdere plekken matig verrijkbare/ bodem)
- Maatwerk per gemeente moet mogelijk blijven

Scope

- beginnen met systeem voor nieuwbouw-woninggebieden, dat eerst en dan pas renovatie, bedrijventerreinen etc. lvm haast
- Kijk verder dan plangebied, je kan biodiversiteit ook buiten de grenzen versterken. Vaak wordt met bebouwing de natuurwaarde nou eenmaal minder
- Ook rekening houden met bestaande natuurwaarden in het te ontwikkelen gebied (geen groenwashing). Natuurinclusief is het verbinden van de biodiversiteit, niet alleen stimuleren bij bouw
- Gebouwen en omgeving is voor biodiversiteit belangrijk
- Niet alleen naar beschermde soorten kijken
- Ook scholen en bedrijventerreinen. Nu veel aandacht voor bedrijventerreinen vanuit klimaatadaptatie. Koppel direct mee.
- Zeker breder trekken dan woningbouw
- Bodem: gezonde bodem als basis, nu vaak erg verdicht opgebouwd, bijna niet meer te herstellen. Vast protocol voor omvang bodem, daar is veel behoefte aan

Vorm

- Puntensysteem is een optie, maar een afwegingskader met verschillende opties zou natuurlijk ook kunnen, gevaar van een puntensysteem is dat een gemeente veel 'punten' wil halen, maar de echt belangrijke dingen (hoe alles met elkaar samenhangt) daarin niet goed genoeg naar voren komen
- en systeem dat nog niet is vastgelegd in landelijke regelgeving, zodat we tijd hebben om met elkaar te beseffen wat de basis is die altijd gedaan moet worden
- Je kunt het (via het bestemmingsplan) verplicht stellen dat initiatiefnemers van een nieuwbouwproject een X aantal punten moeten halen uit natuurinclusieve maatregelen. Waarbij dit een combinatie moet zijn van nestvoorzieningen + groene maatregelen. Via een apart document kan de initiatiefnemer per maatregel tips en redvoorzwaarden vinden. Evt. meer punten als de maatregel biodiverser wordt ingericht (bv minstens 50% van de erfafscheiding van een gebouw bestaat uit een haag met 1 soort = 1 punt, een haag met meerdere soorten krijgt 2 punten). Je kunt hierin ook aangeven welke maatregelen goed smengaan (bv neststenen hutmussen (om hagen voor beschutting). We zouden 1 uniform puntensysteem kunnen ontwikkelen dat regelmatig upgedate wordt en dat alle geïnteresseerde gemeentes kunnen gebruiken.
- Basiskader (met ruimte voor maatwerk) dat hetzelfde is voor iedere gemeente, zodat voor ontwikkelaars etc. duidelijk is wat van ze wordt verwacht
- formuleer een basiskwaliteit die aangevuld kan worden met een plus per gemeente maar volgens dezelfde systematiek
- Modulair systeem: Basis makkelijk over te nemen voor iedere gemeente, daarnaast modules voor uitbreiding (provinciaal, regionaal, gemeentelijk niveau?)

Koppelingen

- De doelstelling biodiversiteit heeft lang niet altijd de hoogste prioriteit (wel bij ecologen, niet bij de technici), koppel het daarom aan andere thema's om de meerwaarde van het inclusieve bouwen te laten zien.
- Bestaand Groen valt nu buiten de scope, is dat wel wenselijk? Voor klimaatadaptatie moet toch ook naar het bestaande ooraal worden gekeken?
- koppeling biodiversiteit aan andere thema's waterbuffering, hittebuffering
- Multifunctioneel Denken
- Vanuit klimaatadaptatie uitgaan van natuurgerichte oplossingen met behuilde biodiversiteit

Kennis

- Inspireren en weten wat mogelijke maatregelen zijn, is het belangrijkste voor ontwikkelaars op dit moment!
- Niet alleen vastgestelde maatregelen, maar innovatie of andere maatregelen mts ze bijdragen aan biodiversiteit noodzakelijk. Ook om ontwikkelaars uit te dagen
- Borg dat ecologen/ experts betrokken worden bij ontwerp. Het blijft maatwerk
- Veel onbekendheid bij ontwikkelaars. Behoeftes aan goed overzicht (bv mitigatiecatalogus die zijn)

Borging

- Waar en hoe te borgen
- Borgen van beheer, minsten zo belangrijk als de inrichting
- Hoe borging? Voorbeeldregels omgevingsplan
- Goede borging van systeem, zodat het ook afdwingbaar wordt

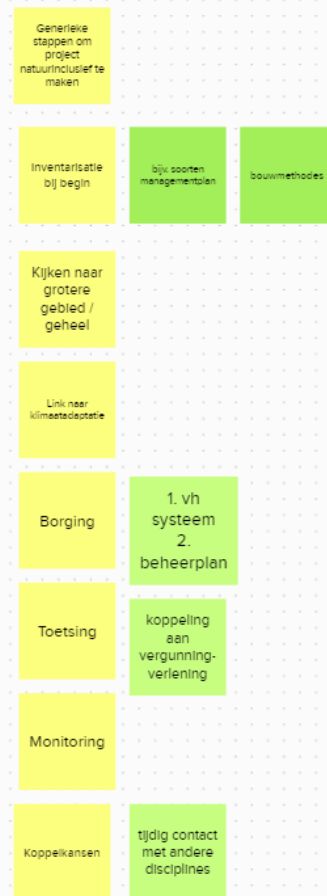
MURAL from MURAL

New this month Butter fans can now collaborate in a mural without switching apps...

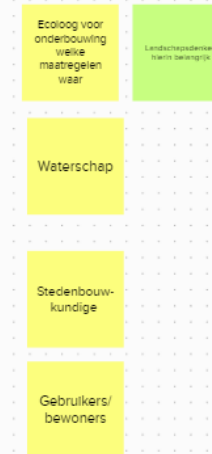
Soort proces

Stappen

Betrokkenen

Stedelijk gebied

Inheemse vegetatie - bestuivers (wilde bijen, vlinders, zweefvliegen)

Zones: Doelsoorten en maatregelen afhankelijk van mate van verstedelijking

Je meer dan wordt je puntensysteem al snel heel ingewikkeld... Systeem simpel houden en ecoloog verplicht stellen zou mijn suggestie zijn

verschil tussen een ontwikkeling van een wijk en renovatie van 1/2 woningen

Van grote ontwikkelingen eisen dat ze voor meer diersoorten maatregelen nemen. En dat ze meer ecoloog inschakelen vanaf begin.

Ongeacht waar in de stad, focus op kwaliteit van vegetatie (structuur, soortsamenstelling, schaalniveau)

Ik denk inderdaad in biotopen, bodem- en watersysteem, condities scheppen. De term stedelijk gebied is voor mij dan al veel te algemeen. Dit zijn wel >5 typologieën.

Inpassing in structuren omgeving

Eis een onderhoudsplan. Anders voldoe je niet aan het puntensysteem.

wie is verantwoordelijk voor het onderhoud van de kasten? ontwikkelaar gemeente?

Vogels zijn aalbare soorten, per soort biotoop benoemen

Dat is aan elke gemeente ontwikkelaar op zich. Of je kunt daarmee ook punten scoren!

hoe neem je de toekomstige bewoners mee? natuurreductie meenemen?

Op welke manier wordt de kennis, opgedane ervaringen verspreid?

Iets behouden begint met de vraag wat er al is. Hoe leg je dat vast (als je er het budget voor kunt regelen)?

Vervolgens een gestandaardiseerd programma op versterking, met bijv. eisen voor nieuwe ontwikkelingen. Maar los van ruimtelijke ontwikkelingen ligt er een opgave ogv biodiversiteit.

Gemeenten, provincies en rijk monitoren dan op hun eigen schaalniveau.

Onderbouwing vragen hoe rekening wordt gehouden met soorten

In hoeverre is een systeem van gemeente A ook toepasbaar op gemeente B?

denk ook aan soorten die herkenbaar zijn voor bewoners tbv draagvlak

Gebouwbewonende soorten. Je kunt van grotere projecten meer bruto vloeroppervlakte vragen voor meer soorten maatregelen te nemen. En daarnaast dan verplicht ook groene maatregelen (aan, op, om gebouw). Bij grote projecten ecoloog verplicht stellen om te zorgen dat ook echt zinnige maatregelen gekozen worden, bij kleine projecten stads-ecoloog gemeente laten meekijken.

Gebouwbewonende soorten: Bij verplichte toetsing (gehouden met leidsd) hoe verhoudt de gerealiseerde kwaliteit zich tot kwaliteit? Is het dan erg als er af en toe kesters verveerd worden geplaatst?

Gebouwbewonende soorten (vlieermuis, gierzwaluw, mus, huiszwaluw, insecten etc.), in combinatie met eisen leefgebied

basissoorten gebouwbewonend gierzwaluw, huismus en gew dwergvlieermuis

Gebouwbewonende soorten.

Basissoorten algemeen. Doormaat per type wijk specifieke soorten en biotopen

Stedelijk gebied versus gebouwde omgeving? Verschil

Gebouwde omgeving

Aandachtspunten inhoud

- ▣ Gericht op realiseren condities voor behoud/ versterking natuurwaarden
- ▣ In samenhang met omgeving
 - ▣ Nestvoorzieningen én omgevingsmaatregelen, ..)
 - ▣ Uitnodigend voor alternatieve oplossingen en flexibiliteit
- ▣ Samenhang met andere ambities (klimaatadaptatie, verkoeling, sociale aspecten, ..)